

AL NETILAT YADAYIM/ASHER YATZAR/ELOKAI NESHAMA

1. שו"ת הרשב"א חלק א סימן קצא

שאלת עוד למה תקנו ברכת על נטילת ידים בשחרית? שברכה זו לא נתקנה אלא על הפת בשעת סעודה. ועוד אמרו בפרק היה קורא (דף ט"ו ב) אמר רבי יוחנן הנוטל ידיו ומניח תפילין וקורא קרית שמע זו היא קבלת מלכות שמים שלימה. מדקאמר נוטל ידיו ולא קאמר רוחץ ידיו כמו שאמרו בערב רוחץ פניו ידיו ורגליו. משמע לכאורה שצריך בשחר לטול ידיו בכלי. ואם תשאל מאי שנא תפילת השחר מתפילת מנחה וערבית. יש לומר לפי שבשחר אנו נעשים כבריה חדשה דכתיב (איכה ג) חדשים לבקרים רבה אמונתך וכמו שבא להם ז"ל במדרש. וצריכין אנו להודות לו יתברך על שבראנו לכבודו לשרתו ולברך בשמו. ועל דבר זה תקנו בשחר כל אותן ברכות שאנו מברכין בכל בוקר ובוקר. ולפיכך אנו צריכין להתקדש בקדושתו וליטול ידיו מן הכלי ככהן שמקדש ידיו מן הכיור קודם עבודתו.

2. שמות פרשת בא פרק י

(יג) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת מַטְהוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּקְוֶק נְהַג רוּחַ קְדָיִם בְּאֶרֶץ כָּל הַיּוֹם הַהוּא וְכָל הַלַּיְלָה הַבֶּקֶר הָיָה רוּחַ הַקְּדָיִם נֹשֵׂא אֶת הָאֲרָבָה:
(יג) וַאֲרִיִּם מִשֶׁה יֵת חוֹטְרִיהַ עַל אֲרַעַא דְּמִצְרַיִם וַיֵּי דְּבַר רוּחַ קְדוּמָא בְּאַרְעָא כָּל יוּמָא הַהוּא וְכָל לַיְלִיא צְפָרָא הוּהוּ וְרוּחַ קְדוּמָא נָטַל יֵת גּוּבָא:

3. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ס עמוד ב

כי נפיק אומר: ברוך אשר יצר את האדם בחכמה וברא בו נקבים נקבים חללים חללים גלוי וידוע לפניכסא כבודך שאם יפתח אחד מהם או אם יסתם אחד מהם אי אפשר לעמוד לפניך. מאי חתים? - אמר רב: רופא חולים. אמר שמואל: קא שוינהו אבא לכולי עלמא קצירי! אלא: רופא כל בשר. רב ששת אמר: מפליא לעשות. אמר רב פפא: הלכך נמרינהו לתרוייהו, רופא כל בשר ומפליא לעשות.

הנכנס לישן על מטתו אומר משמע ישראל עד והיה אם שמוע. ואומר ברוך המפיל חבלי שינה על עיני ותנומה על עפעפי ומאיר לאישון בת עין. יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתשכיבני לשלום, ותן חלקי בתורתך, ותרגילני לידי מצוה, ואל תרגילני לידי עבירה, ואל תביאני לידי חטא, ולא לידי עון, ולא לידי נסיון, ולא לידי בזיון, וישלוט בי יצר טוב ואל ישלוט בי יצר הרע ותצילני מפגע רע ומחלאים רעים ואל יבהלוני חלומות רעים והרהורים רעים, ותהא מטתי שלמה לפניך, והאר עיני פן אישן המות, ברוך אתה ה' המאיר לעולם כולו בכבודו. כי מתער, אומר: אלהי, נשמה שנתת בי טהורה, אתה יצרתה בי, אתה נפחתה בי, ואתה משמרה בקרבי, ואתה עתיד ליטלה ממני ולהחזירה בי לעתיד לבא, כל זמן שהנשמה בקרבי מודה אני לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי רבון כל העולמים אדון כל הנשמות, ברוך אתה ה' המחזיר נשמות לפגרים מתים. כי שמע קול תרנגולא, לימא: ברוך אשר נתן לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה. כי פתח עיניה, לימא: ברוך פוקח עורים. כי תריץ ויתב, לימא: ברוך מתיר אסורים. כי לביש, לימא: ברוך מלביש ערומים. כי זקיף, לימא: ברוך זוקף כפופים. כי נחית לארעא, לימא: ברוך רוקע הארץ על המים. כי מסגי, לימא: ברוך המכין מצעדי גבר. כי סיים מסאניה, לימא: ברוך שעשה לי כל צרכי. כי אסר המייניה, לימא: ברוך אוזר ישראל בגבורה. כי פריס סודרא על רישיה, לימא: ברוך עוטר ישראל בתפארה. כי מעטף בציצית, לימא: ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להתעטף

בציצית. כי מנח תפילין אדרעיה, לימא: ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין. ארישיה, לימא: ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפילין. כי משי ידיה, לימא: ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים. כי משי אפיה, לימא: ברוך המעביר חבלי שינה מעיני ותנומה מעפעפי, ויהי רצון מלפניך ה' אלהי שתרגיילני בתורתך ודבקני במצותיך, ואל תביאני לא לידי חטא ולא לידי עון ולא לידי נסיון ולא לידי בזיון, וכוף את יצרי להשתעבד לך, ורחקני מאדם רע ומחבר רע, ודבקני ביצר טוב ובחבר טוב בעולמך, ותנני היום ובכל יום לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי, ותגמלני חסדים טובים, ברוך אתה ה' גומל חסדים טובים לעמו ישראל.

4. שולחן ערוך אורח חיים הלכות הנהגת אדם בבקר סימן ו דין ברכת אשר יצר ואלהי נשמה ופירושו, ובו ד' סעיפים.

סעיף א

(א) כשיצא מבית הכסא יברך: { א } א אשר יצר את האדם בחכמה, שבריא את האדם היא בחכמה נפלאה. וי"מ על שם שהגוף דומה לנוד מלא רוח והוא מלא נקבים כדלקמן בסמוך; א' וי"מ בחכמה, ב' שהתקין מזונותיו של אדם הראשון ואח"כ בראו רופא ג חולי כל בשר, על שם הנקבים שברא בו להוציא פסולת מאכלו, כי אם יתעפש בבטן ימות, והוצאתו היא רפואה. ומפליא לעשות, מפני שהאדם דומה לנוד מלא רוח, ואם יעשה אדם בנוד נקב כחודה של מחט, הרוח יוצא. והאדם מלא נקבים ורוחו משתמרת בתוכו, הרי זה פלא. ועוד יש לפרש ע"ש שבורר טוב המאכל ודוחה הפסולת. הגה: ועוד יש לפרש שמפליא לעשות במה ששומר רוח האדם בקרבן, וקושר (ו) דבר ד רוחני בדבר גשמי, והכל הוא ע"י שהוא [ו] רופא כל בשר, כי אז האדם בקו הבריאות ונשמתו משתמרת בקרבן (דברי עצמו).

5. שולחן ערוך אורח חיים הלכות הנהגת אדם בבקר סימן ד דיני נטילת ידים, ובו כ"ג סעיפים.

סעיף א

(א) א' א' א { ירחץ ידיו (ב) <א> א ויברך: [א] א } על נטילת ידים. (הגה: ב' וי"א (ג) גם } אשר יצר, * (ד) ב (ב) ב } ואפילו לא עשה [ב] צרכיו, וכן נהגו)

6. רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק ז

הלכה ג

בשעה שייקץ בסוף שנתו מברך והוא על מטתו כך: אלהי נשמה שנתת בי טהורה אתה בראתה ואתה יצרתה ואתה נפחתה בי ואתה משמרה בקרבי ואתה עתיד ליטלה ממני ואתה עתיד להחזירה בי לעתיד לבא כל זמן שהנשמה תלויה בקרבי מודה אני לפניך יי' אלהי רבון כל המעשים ברוך אתה יי' המחזיר נשמות לפגרים מתים.

הלכה ד

כששומע קול התרנגולים מברך ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם הנותן לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה, כשלושב בגדיו מברך ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם מלביש ערומים, כשמניח סדינו על ראשו מברך ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם עוטר ישראל בתפארה, כשמעביר ידיו על עינו מברך פוקח עורים, כשישב על מטתו מברך מתיר אסורים, כשמוריד רגליו מן המטה ומניחם על גבי קרקע מברך רוקע הארץ על המים, כשעומד מברך זוקף כפופים, כשנוטל ידיו מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים, כשרוחץ

פניו מברך ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם המעביר חבלי שינה מעיני ותנומה מעפעפי יהי רצון מלפניך יי' אלהי ואלהי אבותי שתרגילני לדבר מצוה ואל תרגילני לדבר עבירה ועון ותשלט בי יצר טוב ואל ישלוט בי יצר רע ותחזקני במצותיך ותן חלקי בתורתך ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי ותגמלני חסדים טובים ברוך אתה יי' גומל חסדים טובים.

הלכה ה

וכל זמן שיכנס לבית הכסא אומר קודם שיכנס התכבדו מכובדים קדושים משרתי עליון עזרוני עזרוני שמרוני שמרוני המתינו לי עד שאכנס ואצא שזה דרכן של בני אדם, ואחר שיצא מברך ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם אשר ה' יצר את האדם בחכמה וברא בו נקבים נקבים חלולים חלולים גלוי וידוע לפני כסא כבודך שאם יסתם אחד מהם או אם יפתח אחד מהם אי אפשר להתקיים אפילו שעה אחת ברוך אתה יי' רופא כל בשר ומפליא לעשות.

הלכה ו

כשחוגר חגורו מברך אוזר ישראל בגבורה, כשלושב נעליו מברך שעשית לי כל צרכי, כשמהלך לצאת לדרך מברך המכין מצעדי גבר, ומברך אדם בכל יום ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם שלא עשני גוי, ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם שלא עשני אשה, ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם שלא עשני ו עבד

7. ירמיהו פרק יז

כָּסָא כְּבוֹד מְרוֹם מְרֵאשׁוֹן מְקוֹם מְקַדְּשָׁנוּ:

(יג) מְקוֹה יִשְׂרָאֵל יִקְוֶה כָּל עֲזָבִיד יִבְשׁוּ יְסוּרֵי וְסוּרֵי בְּאֶרֶץ יִפְתְּבוּ כִּי עֲזָבוּ מְקוֹר מַיִם חַיִּים אֶת יִקְוֶה: ס

(יד) רָפְאֵנִי יִקְוֶה וְאַרְפָּא הוֹשִׁיעֵנִי וְאַנְשֵׁעָה כִּי תִהְלֵתִי אֶתָּה:

8. רד"ק ירמיהו פרק יז

ככסא כבוד וכמוהו רבים ופירש הענין כןבא הנביא להודיע שהשם יתברך שוכן במקדש כמו שיושב בכסא כבוד מרום שהוא השמים העליונים שקראו ישעיהו הנביא גם כן כסא רם ונשא כן קראו ירמיה מרום ואמר שהוא מראשון כלומר מקדם כמו שכתוב נכון כסאך מאז אמר כמו שהשמים שהם כסא ה' והם כסא כבודו מעידים על מציאותו ועל כבודו כן מקום מקדשנו מעיד ומורה על עצם מציאותו שהשכין אורו וכבודו בו ולא יחשוב החושב שהיות הש"י על כסא רם ונשא והוא השמים ימנעהו מלדעת את אשר בארץ ומלהשגיח בשפלים ומענוש הרעים על רשעים כי מקום מקדשנו הוא עדות וראיה שהוא רואה בשפלים וחוקר לבותם וכליותם כי הוא שוכן במקדשנו ושכנו ושבתו בשמים ונראת בו אורו וכבודו ואחר שהוא שוכן בו והוא נמצא בתוכנו מן ההכרח להאמין שהשם רואה אותנו ופוקד את מעשינו ובוחן את לבבינו וכליותינו לטוב ולרע וזה הוא שהוסיף ואמר מקוה ישראל

משנה מסכת יומא פרק ח

אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מיטהרין מי מטהר אתכם אביכם שבשמים שנאמר (יחזקאל ל"ו) וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם ואומר (ירמיה י"ז) מקוה ישראל ה' מה מקוה מטהר את הטמאים הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל: